

ПІДСУМКИ І ПЛАНИ

Відповідно до «Закону про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в країні» педагогічна практика стає важливою ланкою в системі підготовки студентів до роботи в школі.

Наш університет приділяє цьому питанню велику увагу. Готуючись до педагогічної практики, учбова частина, деканати і кафедри провели ряд організаційних заходів, які сприяли своєчасному проведенню педагогічної практики.

Педагогічну практику проходять студенти — біологічного, хімічного, географічного та філологічного факультетів.

студенти IV—V курсів 8 факультетів в кількості 835 осіб, в тому числі стажорську практику — 338 студентів. Крім того, студенти III курсів філологічного і факультету іноземних мов (116 осіб) пройшли 4-тижневу педагогічну практику в піонерських таборах на посадах вожатих і вихователів.

В першому семестрі нинішнього учбового року педагогічну і стажорську педпрактику пройшли 382

студенти — біологічного, хімічного, географічного та філологічного факультетів.

Основну педагогічну практику студенти всіх факультетів проходили у 25 найкращих школах міста Одеси, з них — у 4 українських середніх загальноосвітніх школах. Закріплені для педпрактики школи цілком задовольняють наші вимоги, школи вкомплектовані досвідченими вчителями, ма-

ють непогану матеріальну базу, яка цілком задовольняє потреби студентів-практикантів.

До керівництва педпрактикою студентів були залучені найбільш досвідчені викладачі університету, які в достатній мірі знають роботу школи, провідні науковці, викладачі, серед них: доц. В. О. Дем'яненко, Н. Л. Оленович, О. С. Степанова, П. І. Домбровський, В. Т. Ружейников, М. К. Мартинюк, В. Ф. Руденко, Б. Я. Барська, ст. викладачі І. А. Скрильов, А. К. Смольська та інші.

На механіко-математичному та фізичному факультетах педпрактикою керували кращі викладачі міських шкіл: заслужені вчителі А. Г. Островський, А. К. Гуртіх, учителі Г. І. Домбровський, Г. О. Зінкевич, П. Л. Федчук, А. Г. Кудрицька, В. М. Нейман, Є. С. Миларова, А. С. Арберт та інші.

Робота студентів в період педпрактики контролювалась і направлялась деканами, окремими спеціалістами, кафедрами педагогіки та психології, факультетськими керівниками, груповими методистами школи, які давали поради студентам. Студенти одержували допомогу від ряду викладачів факультетів.

Робота студентів в період педпрактики контролювалась і направлялась деканами, окремими спеціалістами, кафедрами педагогіки та психології, факультетськими керівниками, груповими методистами школи, які давали поради студентам. Студенти одержували допомогу від ряду викладачів факультетів.

Багато корисних пропозицій було внесено членами кафедри на економічних конференціях в Іванівському та Березівському районах.

В своїй роботі кафедра зустрічається з певними труднощами, зокрема, в питаннях, зв'язаних з науковими відрядженнями і публікацією виконаних праць. Колектив кафедри вживає заходів для подальшого піднесення рівня наукової роботи, щоб ділом відповідати на рішення листопадового Пленуму ЦК КПРС.

Доц. Г. О. ЛОБУНЕЦЬ, зав. кафедрою політекономії.

дачів спеціальних предметів.

Вони допомагали студентам застосовувати на практиці набуті в університеті знання з фахових дисциплін: педагогіки, логіки, психології, методики.

Педагогічна практика пройшла організовано і на високому рівні. Більшість студентів до роботи в школі ставились серйозно і сумлінно, як і належить майбутнім вихователям комуністичного суспільства. До числа таких слід віднести: Мовчан, Подобу, Вербицьку (філфак); Коноваленка, Блажко, Юраш, Гриньову, Іванченка (хімфак); Матвееву, Петрович, Ларюшину, Гомич (геофак), Єрьоменко, Полторацьку, Гальчинську, Цвятко, Лирник (біофак), Мушту, Замуленку, Савченко, Щуровського, Варбанця (істфак); Костіна, Федорович (механіко-математичний факультет); Дамаскіна, Медведєвського, Обелець (фізфак) та ін.

Однак на багатьох факультетах є ще такі студенти, які до роботи в школі поставились як-небудь, без достатньої серйозності та інтересу до своєї майбутньої професії. Свої обов'язки на практиці вони виконували без будь-якої уваги та бажання, до уроків готувались недостатньо, а тому їхні уроки були нецікавими і проходили на низькому теоретичному і фаховому рівні.

Під час педпрактики студенти-практиканти брали активну участь в громадсько-корисній і виховній роботі шкіл, допомагали відстаючим учням у навчанні і т. п.

Починаючи з II семестру цього учбового року для студентів IV курсів розпочнеться, відповідно з навчальним планом 1959 року, довготривала педагогічна практика, яка за учбовими планами ділитиметься на два періоди.

ПЕРШИЙ ПЕРІОД: з лютого по квітень, та ДРУГИЙ ПЕРІОД: з 15 серпня по 25 грудня 1963 року і завершується в IX семестрі на V курсі.

Цей новий вид педагогічної практики допоможе студентам оволодіти педагогічною майстерністю і бути в майбутньому висококваліфікованими вчителями-вихователями середніх загальноосвітніх шкіл, виробить у студентів уміння і навички самостійного проведення навчальної і виховної роботи з учнями різного віку, творчого здійснення завдань трудового і політехнічного виховання, викличе у студентів інтерес до педагогічної роботи, виробить вміння спостерігати та аналізувати кращий досвід організації й проведення виховної роботи з учнями.

В цьому і полягає основний напрям довготривалої педагогічної практики студентів IV—V курсів. Тепер завдання полягає в тому, щоб своєчасно підібрати зразкові школи міста, де б студенти організовано почали свою кропітку, важку і в той же час почесну педагогічну роботу.

На факультетах слід створити методичні кабінети, в яких студенти могли б регулярно одержувати кваліфіковані консультації з приватних методик, педагогіки та психології, студенти заздалегідь мусять знати, в яких школах і класах розпочнуть педпрактику, хто безпосередньо керуватиме педпрактикою і т. д.

Для успішного розв'язання цих та ряду інших організаційних питань кафедра педагогіки зобов'язана по-справжньому зайнятися цим і приступити по-діловому до реалізації постанови Вченої ради ОДУ від 27 листопада цього року.

ПРОЛЕТАРІ ВСІХ КРАІН, ЄДНАЙТЕСЯ!

Орган парткому, ректорату, комітету ЛКСМУ та профкому Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова

№ 35 (734)

П'ятниця, 14 грудня 1962 р.

Ціна 2 коп.

НАУКОВЕ ЖИТТЯ КАФЕДРИ

Важливе місце в діяльності працівника вищого учбового закладу займає науково-дослідна робота. Роль наукової роботи ще більше зростає в період розгорнутого будівництва комунізму, коли наука стає справжньою продуктивною силою.

Партія закликає вчених розробляти нашу наукову тематику, яка мала б як теоретичне, так і практичне значення. Особливого значення набуває на даному етапі комуністичного керівництва економічна наука. Це зрозуміло, оскільки створення матеріально-технічної бази комунізму є основним ЕКОНОМІЧНИМ завданням партії та народу.

Кафедра політичної економії колективно працює над науковою тематикою, яка відповідає сучасним вимогам. Переважна більшість науковців кафедри колективно працює над темою «Соціалістичне відтворення в сільському господарстві України в період розгорнутого будівництва комунізму». Працюючи над цією темою, викладачі нашої кафедри досліджують процес відтворення суспільного продукту в колгоспах і радгоспах республіки у виробничтві основних сільськогосподарських продуктів. Крім відтворення суспільного продукту, досліджуються

процеси, які з'єднані з дальшим розвитком і удосконаленням соціалістичних виробничих відносин на селі і переростанням їх у комуністичні виробничі відносини. В зв'язку з цим розробляються такі питання, як розвиток міжколгоспних виробничих відносин, удосконалення організації і оплати праці в колгоспах, зокрема, впровадження і поширення гарантованої оплати праці, а також інші питання.

Над вказаною темою колектив кафедри працює вже кілька років. Внаслідок колективної роботи створились сприятливі умови для підготовки докторських і кандидатських дисертацій в плані кафедральної теми.

Певні успіхи в підготовці кандидатських дисертацій мають старші викладачі: С. Г. Проданець, Г. О. Плосконіс, Д. О. Драгома-рецький та інші. Колективна робота над темою, що координує-

ДУМАТИ І ПРО ІНШІ ФАКУЛЬТЕТИ!

Науковий студентський гурток при кафедрі філософії охоплює три природничих факультети: фізичний, механіко-математичний та хімічний. Географічний та біологічний, на жаль, свого гуртка філософії не мають.

В минулому учбовому році відбулося два засідання гуртка, на яких були заслухані доповіді, зроблені студентами-четвертокурсниками: «Історія періодичного закону Менделєєва в світлі марксистсько-ленінського вчення про істину» (Антонович, Іванова — хімфак), «Філософська суть аксіоматичного методу» (Кільшнев — мехмат), «Про критерій математичних абстракцій» (Вітюк — мехмат).

В цьому учбовому році готується в грудні місяці нове засідання з доповіддю на тему «Життя і мислення з точки зору кібернетики».

В роботі гуртка є серйозний недолік. По суті філософський гурток працює один семестр, в гуртку немає основного ядра студентів, які працювали б з першого по п'ятий курс. Викладачі кафедри філософії починають працювати на природничих факультетах з IV курсу, а студенти IV курсів в другому семестрі йдуть на виробничу практику. Кафедрі філо-

софії слід залучати до роботи в гуртку студентів I, II, III курсів, і таким чином, створити постійний склад гуртка. Необхідно подумати і про інші факультети, на яких гуртків філософії немає.

В. ГОЛОВЧЕНКО.

ПРОФСПІЛКОВІ ЗБОРИ ХІМФАКУ

4 грудня на хімічному факультеті відбулася звітно-виборна профспілкова конференція. Звітну доповідь зробила замісник голови профбюро, О. В. Лозанова. Тов. Лозанова відзначила, що профбюро факультету, до складу якого входило 9 чоловік (В. М. Єрмілова, З. Д. Богатська, Ж. Шестопалова та ін.), зробило багато корисних справ. Члени профбюро займалися питанням відвідування студентів, цікавились життям студентів на кутках, перевіряли проведення політінформацій, постачання лабораторій реактивами З. Д. Богатська та т. Окунева перевіряли проведення колоквиумів, допомагали невстигаючим, бесідували з ними. Перевірялось виконання курсових, дипломних робіт, госпдоговірної тематики.

Однак перед профкомом хімфаку стоїть ряд завдань: розширити кафедри органічної хімії, активізувати роботу з студентами-виробничниками, більше уваги приділяти роботі наукових студентських гуртків, питанням успішності і поведінки студентів, забезпечити виконання правил безпеки і ремонту тяг, створити сірководневу лабораторію і звільнити від горючих речовин підвали, які знаходяться під лабораторіями.

В галузі культмасової роботи необхідно частіше організовувати екскурсії в театри, на виставки, влаштовувати цікаві факультетські вечори, підня-

ти факультетську самодіяльність. Слід також встановити тісний контакт з агітаторами груп і частіше бувати у студентів, щоб не помилятися при забезпеченні гуртожитком, при наданні грошової допомоги, путівок до спортивного табору.

Рейди, які проводились по гуртожитках, показали, що в деяких кімнатах, де живуть наші студенти, брудно, немає ніякого порядку. Тому була створена побутова комісія у складі В. М. Єрмілової та Т. С. Юрженко. Велась робота по оздоровленню студентів. 10 студентів побували в будинку відпочинку, 4 чоловіки з факультету відпочивали в санаторіях і майже всі бажали відпочивати в нашому спортивному таборі.

В цьому році буде надана матеріальна допомога у розмірі 260 крб. О. В. Лозанова вказала також на погану роботу студентів — членів профкому: Смирнової, Балан, Кольницької. Добре проводила спортивну роботу на факультеті студентка Шестопалова.

Важливі питання підняв у своєму виступі О. В. Богатський.

До складу новообраного бюро ввійшли: Р. В. Тихонюк, О. В. Лозанова, Т. С. Юрженко, В. М. Єрмілова, З. Д. Богатська, В. Молчанова, С. Ганко, Ж. Шестопалова, В. Кучков.

НАШ КОР.

Ю. УРСУЛОВ.

ДНІПРО ПРАЦЮЄ НА КОМУНІЗМ

В ГЕРОІЧНОМУ літопису творчих справ нашого народу будови на Дніпрі займають одне з перших місць. Відповідно з великою програмою суцільної електрифікації країни споруджується Дніпровський каскад електростанцій, розроблено план комплексного використання енергетичних ресурсів Дніпра.

В серпні 1962 року група студентів-заочників історичного та філологічного факультетів, які беруть участь в роботі гуртка історії КПРС, здійснили подорож до Києва водним шляхом.

Студенти познайомились з новобудовами Херсона, побачили могутні гідроелектростанції на Дніпрі, побували в столиці України — древньому Києві.

А в вересні 1962 року на черговему засіданні гуртка було заслухане повідомлення студента-заочника III курсу істфаку Л. Грищенко, який друкуємо нижче в скороченому вигляді.

ОДНА з найбагатших в світі за природними ресурсами та людськими резервами дореволюційна Росія на 50—100 років відставала від розвинених капіталістичних країн по обсягу та технічному рівню промислового виробництва. Країна була, як писав поет, убогою і багатою, могутньою і безсильною.

В народній творчості віками жили мрії про чоботи-скориходи та інші чудеса, які полегшували б і прикрашали б життя простої людини.

В мріях народ невтримно рвався вперед, а багатирські сили його були сковані, таланти гинули. «І крила є, та нікуди летіти», — говорилося в старій російській приказці.

Велика Жовтнева соціалістична революція розірвала ланцюг, який сковував сили народу. Відкрився простір для здійснення найсміливіших задумів. І радянські люди не в казках, а наяву почали творити чудеса.

Колісь відстала Росія перетворилася в країну передової науки і техніки, першою запустила в космос могутні кораблі. Світ побачив величезну, долаючи всі перешкоди творчу енергію трудящих мас, силу ленінських планів будівництва соціалізму та комунізму, правильність наукової політики Комуністичної партії.

Ленінський план побудови соціалістичного суспільства в СРСР передбачав індустріалізацію і культурну революцію. Основою індустріалізації, вчив Ленін, повинна стати електрифікація всього народного господарства. Володимир Ілліч писав: «Ми повинні мати нову технічну базу для нового економічного будівництва. Цією новою технічною базою є електрика. Ми повинні будувати на цій базі будувати все».

Під керівництвом В. І. Леніна було розроблено державний план електрифікації Росії — ГОЕЛПРО, названий Володимиром Іллічем другою програмою партії. Цей план являє собою перший науково обґрунтований план економічного розвитку нашої країни на 10—15 років; він передбачав створення сітки електростанцій, металургії, машинобудування, паливної, хімічної та інших найважливіших галузей важкої промисловості.

У важких умовах створював радянський народ свою індустрію, будував електростанції. Незабавою

ром після урочистого відкриття найбільшої у ті часи Волховської ГЕС газета «Правда» 26 грудня 1926 року писала: «Радянський Союз буде не раз відкривати нові електростанції, ще грандіозніші, ніж Волховська, вдосконаленіші і ще могутніші...».

ВЕЛИЧЕЗНУ роль в перемозі соціалізму, в здійсненні глибоких соціальних перетворень відіграла електрифікація країни.

На березневому Пленумі ЦК КПРС 1962 року М. С. Хрущов сказав: «Історичний досвід показав, наскільки правим був наш великий вчитель. Саме на базі реалізації плану ГОЕЛПРО, плану індустріалізації та ленінського кооперативного плану в радянській країні встановились соціалістичні виробничі відносини».

ВИЗНАЧАЮЧИ основні завдання побудови комунізму, партія керувалася геніальною формулою В. І. Леніна: «Комунізм — це Радянська влада плюс електрифікація всієї країни».

Нарешті, головний напрямок на створення протягом двох десятиліть матеріально-технічної бази комунізму Комуністична партія визначила, керуючись вказівкою В. І. Леніна на те, що «електрифікація переродить Росію. Електрифікація на ґрунті радянського ладу створить остаточну перемогу комуністичних основ у нашій країні».

Наша країна володіє величезними водними ресурсами. На повну потужність працюють найбільші в світі Волзька ГЕС імені В. І. Леніна і Волзька ГЕС імені ХХІІ з'їзду КПРС. Будуються такі гіганти енергетики, як Братська і Красноярська ГЕС. Накреслюється будівництво великих водосховищ з гідроелектростанціями в Середній Азії на річці Нарин, на Далекому Сході в басейні Амура.

Розвиваючи геніальні ленінські накреслення, партія вважає, що головним стрижнем будівництва економіки комуністичного суспільства повинна стати електрифікація всіх галузей народного господарства. В Програмі КПРС говориться, «що план електрифікації країни передбачає: збільшення в найближче десятиліття електрифікації праці в промисловості майже втричі; широке розгортання на базі дешевої електроенергії електрифікації виробництва; здійснення масової електрифікації транспорту, сільського господарства, побуту сільського та міського населення. В другому десятилітті електрифікація всієї країни буде в основному завершена. Через 20 років енергетика доведе щорічне виробництво електроенергії до 3 тисяч мільярдів кіловат. Це приблизно в півтора рази більше того, що дають зараз всі електростанції інших країн світу».

За ці 20 років створення енергетичних систем буде відбуватися на основі поєднання теплових, гідравлічних та атомних електростанцій.

XXI з'їзд КПРС передбачав будівництво переважно теплових електростанцій, яке зберігатиметься на весь період до 1980 року. Необхідність будівництва теплових електростанцій викликана тим, що на їх спорудження витрачається значно менше коштів, ніж на будівництво гідроелектростанцій, та й будувати їх можна значно швидше.

За останні роки відкрито нові багаті родовища газу, нафти, вугілля. Наша країна має зараз величезні запаси дешевих видів палива. Керуючись цим і маючи на увазі необхідність максимального витрашу часу в мирному економічному змаганні з капіталізмом, Центральний Комітет КПРС вирішив надати перевагу будівництву теплових електростанцій, однак, не протиставляючи в той же час будівництво теплових електростанцій будівництву гідроелектростанцій.

Теплові електростанції будуть виробляти в 1980 році біля 80% всієї електроенергії. При сучасному широкому використанні гідроенергії її питома вага в загальному енергетичному балансі країни в 1980 році становитиме біля 17%, а в загальному виробітку — біля 20%.

М. С. Хрущов в доповіді про Програму КПРС відзначав, що плановими органами створена приблизна схема будівництва найбільших теплових і гідравлічних станцій на 20 років. За цей період потрібно збудувати 260 великих теплоелектроцентралей, 200 районних теплових електростанцій і 180 потужних гідроелектростанцій. Центральне завдання будівництва гідроелектростанцій — спорудження 30 найбільших станцій потужністю від 1 до 6 мільйонів кіловат кожна.

ДНІПРО — одна з найкращих річок, не раз оспівана в літературі. Під час екскурсії по дорозі з Херсона в Київ, ми відчули усю велич Дніпра.

Однією з перших гідроелектростанцій, які будувались за планом ГОЕЛПРО, прийнятим VII з'їздом Рад в 1920 році, була Дніпровська гідроелектростанція імені В. І. Леніна. В листопаді 1927 року була закладена Дніпровська ГЕС, 1 травня 1932 року дав промисловий струм перший агрегат, а 10 жовтня 1932 року відбулося урочисте відкриття багатиря на Дніпрі. П'ять років підряд, вдень і вночі біля села Кичне звучала симфонія праці. На місці, де раніше височіла скеля «Кохання», біля якої було поставлено першу перемичку, розкинувся сад. Поет О. Безименський писав:

Над миром промчатся нескетные

Но в будущем
каждому вспомнится вновь,
Что путь большевистский
в днепровские воды
Пошел от скалы, что зовется
«Любовь»

В ті часи Дніпровська була найбільшою гідроелектростанцією в Європі, одним із перших комплексних гідровузлів СРСР. Вона не лише забезпечувала народне господарство дешевою електроенергією, але й давала можливість затопити Дніпровські пороги і зробити Дніпро судноплавним від верхів'я аж до Чорного моря.

В роки війни 1941—45 рр. фашисти зруйнували Дніпрогес, висадили в повітря сотні підприємств житлових будинків в місті Запоріжжі. Після звільнення міста радянськими військами знову був створений «Дніпробуд». З усіх кінців країни прибували на будівництво робітники та інженери. В 1947 році Дніпрогес знов дав струм, відновилося наскрізне судноплавство на Дніпрі. Тепер ГЕС імені В. І. Леніна на Дніпрі дає енергії більше, ніж до війни.

В 1950 році в 10 км від легендарної Каховки почалось будівництво нової ГЕС. В 1956 році, на рік раніше строку, було закінчене будівництво Каховської ГЕС та судноплавного шлюзу. Змінились судноплавні умови на Нижньому Дніпрі, на протязі 250 км розлилося Каховське море.

Пізніше розроблено план комплексного використання енергетичних ресурсів Дніпра. Народилась ідея створення Дніпровського каскаду гідроелектростанцій. До його складу ввійдуть 6 потужних ГЕС, розміщених в нижній та середній течії Дніпра: Каховська, Дніпровська ім. В. І. Леніна, Дніпродзержинська, Кременчуцька, Канівська, та Київська ГЕС. Крім цього, до каскаду ввійдуть 8 невеликих ГЕС: Дорогобузька, Смоленська, Оршанська, Могильовська, Віляковська, Жлобінська, Речицька, Любецька. Ці ГЕС намічається збудувати у верхній течії Дніпра.

В комплексному використанні енергетичних ресурсів Дніпра важливе місце належить другому по величині енергетичному гіганту в Дніпровському каскаді — Кременчуцькій ГЕС. До складу цього гідровузла входять: Землянська плотина, бетонна водозливна плотина, будинок електростанції, шлюз та захисні дамби.

Перша гідроелектростанція на Дніпрі — ГЕС ім. В. І. Леніна дозволила перекрити пороги, які заважали судноплавству. Але вона

не могла регулювати стік верхньої ділянки річки. Лише з появою плотины Кременчуцької ГЕС та водосховища стало можливим регулювати цей стік.

Таким чином, Кременчуцький гідровузел, що був збудований на 2 роки раніше строку, став джерелом енергії для Південної енергосистеми і регулятором всього каскаду гідроелектростанцій на Дніпрі. Нині цінний досвід будівництва Кременчуцької ГЕС збагачується на інших енергетичних будовах Сибіру, Казахстану, Середньої Азії, на Камі, Волзі та Дніпрі.

На Дніпрі будуються Київська та Дзержинська ГЕС, намічається будівництво Канівської ГЕС.

М. С. Хрущов на ХХІІ з'їзді партії сказав:

«Здійснення суцільної електрифікації країни, спорудження потужних гідроелектростанцій дадуть змогу паралельно приступити і до розв'язання інших комплексних народногосподарських проблем. Ми повинні завершити будівництво каскадів електростанцій на Волзі та Дніпрі, що дасть змогу створити нові глибоководні транспортні шляхи і зростити мільйони гектарів земель».

Вітаючи творців Дніпрогесу, М. Горький писав: «Дніпро переможений і віднині буде покірно служити справі розвитку соціалістичної культури».

Багато років бурхливі води Дніпра працювали на соціалізм. Нині на Дніпрі розгорнулось гігантське будівництво — Дніпро працює на комунізм!

КОЛИ 4 КРАЩЕ НІЖ 5

НА цих змаганнях не було ні демонстраційних щитів, ні табло, що світиться, ні тисячного нагоглу болітників. В невеликому спортзалі не виступали рекордсмени країни, а тим більш — світу. І все ж було цікаво, посправжньому цікаво.

Хто сильніший? Відповідь на це питання можна було дати, тільки успішно вправившись з непокірною штангою. Краще всіх це зробили географи. Так, так, ті самі географи, які виступали в послабленому складі. Справа в тому, що кожний факультет виставляв команду в складі п'яти спортсменів, а географи обмежились чотирма. І славний квіртет геофаку набрав 500 очок, вярвавши 5 очок у п'ятірки біологів! Як кажуть, невірогідно, але факт.

Залік очок проводився за такою системою: спортсмен, який виконував у сумі трьох рухів (жим, ривок, поштовх) норму третього розряду, одержував 100 очок, за кожний «надплановий» кілограм йому додавалось очко. Якщо ж учасник не зміг виконати розрядну норму, з його результату списувались очки, що їх не вистачало. Ця система підрахунку очок здається найбільш розумною, бо примушує кожного спортсмена виступати з максимальною відповідальністю. Найменший зрив одного штангіста може привести до невдачі всю команду.

В команді біологічного факультету дуже невдало виступив В. Перекрест, який зміг набрати тільки 60 очок. Набрив би він хоч

на десять очок більше, і ходили б біологи в чемпіонах.

В цих важких умовах географи здійснили невеликий, але все ж подвиг. Вони боролись, як справжні спортсмени і заслужено перемогли. Команда-переможниця виступала в такому складі:

1. Волков (напівлегка вага) — 180 кг.
2. Колісник (легка вага) — 285 кг.
3. Дикін (напівсередня вага) — 260 кг.
4. Загоруйко (середня вага) — 300 кг.

Дуже відродно, що на змаганнях не обійшлося без рекордів. Математик Кербель (напівсередня вага) ривком узав 97,5 кг, а біолог Бородин (легка вага) також в ривку показав 95 кг. Обидва результати — нові рекорди ОДУ.

Чемпіонат закінчено. В протоколах виставлено останні цифри. Правда, штангісти не збираються відпочивати. Незабаром розпочнеться першість вузів Одеси. Шкода, звичайно, що цього року університет не зможе розраховувати на високе II місце, яке було завойовано в 1961 р. Пішли з команди два перспективні спортсмени: Веселков і Варзар. Прогнози такі: в кращому випадку команда ОДУ займе 4—5 місце в командному заліку.

А мені здається в силах наших штангістів довести, що університет гідний вищого місця.

Легких вам кілограмів, хлопці!

Ю. ЛАРЮШИН.

ПРО ЩО ВЕДЕТЬСЯ ДИСКУСІЯ?

Газета «ЗНК» в №№ 32 і 34 цього року надрукувала ряд статей під рубрикою «Яким він повинен бути?». Йдеться про випускників факультету іноземних мов. В зв'язку з цим хочеться нагадати учасникам дискусії деякі положення Постанови Ради Міністрів СРСР «Про поліпшення вивчення іноземних мов» від 4-VI 1961 р.

«...Вжити заходів щодо корінного поліпшення вивчення іноземних мов у середній та вищій школі, головним завданням вважаючи практичне оволодіння іноземними мовами».

Отже, головне, — не науки про мову, а сама мова.

«Удосконалювати учбові плани, програми та учбові посібники для університетів... які готують вчителів іноземних мов, посилити педагогічну практику і практичні заняття студентів по оволодінню мовами».

Отже, зрозуміло, в якому напрямку вдосконалювати учбові плани, що посилити.

— «Впорядкувати питання учбового навантаження викладачів іноземних мов вузів та факультетів, враховуючи профілююче значення цих предметів».

Отже, є профілюючі предмети, і з їх значенням слід рахуватися:

Як же ведеться обговорення поставленого питання, в тому числі і безперечних положень Постанови в нашій газеті «За наукові кадри?»

Об'єктивно чи тенденційно, з упередженою думкою? Вирішуйте самі, співставляючи виступи в газеті № 32 від 20-XI 62 р.

Доцент Кожухар:

«Не слід забувати, що лінгвісту широкий світогляд потрібніший, ніж іншому спеціалісту. Це витікає з суті мови, її комунікативної функції... Наш випускник, та й кожний викладач іноземної мови, повинен володіти певними енциклопедичними знаннями. Він повинен вміти говорити про все, не обмежуючи себе окремою галуззю людської діяльності».

Виходить, що Кожухар визнає важливість дисциплін, які забезпечують «широкий світогляд випускників».

Професор Елькін:

«Установка Д. О. Кожухаря зовсім невірна. Не можна давати диплом вищої школи людині лише за те, що вона володіє іноземною мовою».

Правда ж, логічно і справедливо? Засуджувати доц. Кожухаря за те, чого він ніде і ніколи не стверджував! Далі проф. Елькін говорить: «Не можна думати, що студента можна навчити тільки на заняттях. Основне — це самостійна систематична робота». Розвиваючи і поглиблюючи свою думку, професор з обуренням говорить: «В наш час на факультеті іноземних мов хочуть скоротити курс логіки на 25%!»

Доцент Фащенко:

«Що стосується основної іноземної мови... Ну, що ж, її треба знати». Дуже добре, дозволяється виконувати Постанову Уряду про вивчення іноземних мов! А міг би сказати: «Ну, що ж, її не треба знати».

Що ж становить предмет цієї дискусії? В чому не погоджуються

її учасники? Тут немає двох протилежних точок зору щодо важливості загальноосвітніх дисциплін — про це говорять і доц. Кожухар, і проф. Елькін, і проф. Ганевич, і доц. Ковбасюк. Жоден з виступаючих не пропонує видавати диплом лише за знання іноземної мови! Немає таких! Ніхто не виступає проти збільшення долі самостійної роботи студентів, особливо при вивченні лекційних курсів, на чому наполягає проф. Елькін.

Питання ставиться так: де можлива більша доля самостійності — при вивченні логіки, зарубіжної літератури чи при вивченні англійської вимови, французького правопису, і німецької граматики? При вивченні лекційних описових курсів чи при виробленні практичних навичок усної мови? Це питання нехай вирішать самі читачі.

Повторюю, йдеться не про встановлення ступеню «важливості чи необхідності» перерахованих нами учбових дисциплін, тут немає розбіжності. Мова йде про більший чи менший ступінь навантаження самостійною роботою студентів при виробленні навичок з мови чи при одержанні знань з літератури, логіки та інших лекційних курсів. А йти на введення «четвертих пар» на факультеті не хочуть.

Так про що ж тоді сперечатися? Навіщо ламати списи?

Краще — дружно за роботу!

Л. П. КОРОБКОВ,
старший викладач кафедри
англійської філології.

„ГРАМАТИКА“ М. ОСАДЦА

В період інтенсивного формування української національної мови (кінець XVIII — перша половина XIX ст.) починають з'являтися граматики української мови. У цих перших граматиках подавалися, головним чином, найістотніші відмінності української мови супроти старослов'янської, польської і російської мов. У 20—40 роках XIX ст. з'являються граматики, автори яких уже намагаються більш-менш докладно описати фонетичну і граматичну системи української мови. З політичних міркувань далеко не всім граматикам української мови, що були написані в I половині XIX ст., пощастило побачити світ. Тільки декілька елементарних грамастик української мови для початкової школи були опубліковані в Галичині. В кінці 40-х років XIX ст. Я. Головацький уклад «Граматику руского языка» для середніх шкіл. Перша частина її (фонетика і морфологія) була опублікована в 1849 р., а друга частина — синтаксис, так і не була надрукована.

У II-й половині XIX ст., в період гострої боротьби українського народу за своє соціальне й національне визволення, незважаючи на заборони української мови з боку царського уряду в Східній і австро-угорського уряду в Західній Україні, з'являються граматики української мови не тільки для початкових, а й для середніх шкіл. Першою грамастиком української мови для середніх шкіл, надрукованою сто років тому у Львові, і була «Грамматика руского языка» Михайла Осадца.

М. Осадца був учнем відомого словенського мовознавця-славіста Франца Міклошича. Укладаючи граматику української мови, він і спирався передусім на праці свого вчителя. В ній він мав намір популяризувати наукові дослідження Ф. Міклошича з слов'янської філології і в такій спосіб допомогти своїм «чесним родинам» засвоїти основи науки «матірнього языка».

«Грамматика руского языка» М. Осадца складається з чотирьох частин. У першій частині, яка називається «Звукословіє», автор подає характеристику звуків української мови та їх змін, чергувань. Характеризуючи звуки, М. Осадца звертає увагу на їх вимову не тільки в загальнонародній національній українській мові, а й в окремих її діалектах. Так, напр., після Ж, Ч, Ш, Щ, — пише він, — у галицькому наріччі А вимовляється як Е: жель (жаль), чес (час), шепка (шапка) тощо. Або — замість З вимовляють ДЗ: дзвір (звір), одзеро (озеро), дзелений (зелений) тощо.

У другій частині граматики, яка називається «Видословіє», М. Осадца описує систему флексій відмінюваних і форми невідмінюваних слів. Важливо відзначити, що в полі його уваги переважно форми, властиві всій українській національній мові. Ці форми слів він визнає і за норми україн-

ської літературної мови. Тільки в поодиноких випадках за норми української літературної мови він визнає форми, властиві окремим західноукраїнським говорам. Так, він визнає більш правильними форми гостий, дітий, ніж гостей, дітей, печи, бічи, ніж пекти, бігти.

У третій частині граматики, яка називається «Словообразованье», автор досить докладно розглядає питання словотвору різних частин мови. До утворення окремих слів автор подає історичні довідки. Напр.: паша (від паша); власть (з владь); Д перед Т перейшло в С); ткацтво (з ткачество); дружка (з другька) тощо.

Описуючи засоби словотвору, властиві всій українській національній мові, автор іноді відзначає й суфікси, поширені в окремих говорах. Так, у гірському наріччі, — пише він, — замість суфіксів -ЕНЬК-, -ОНЬК- можуть уживатись суфікси -ЕИК-, -ОИК-: долейка (доленька), козачейко (козаченько), головойка (головенька) тощо.

У четвертій частині граматики, яка називається «Словосочиненье», автор подає опис синтаксичної системи української мови. Такої докладної характеристики синтаксичної системи української мови не було до того зроблено в жодному шкільному підручнику. Важливо відзначити, що майже кожне теоретичне положення автор ілюстрував прикладами-реченнями з творів східноукраїнських письменників — І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, А. Метлинського і Т. Шевченка. Це зайвий раз свідчить про те, що М. Осадца прагнув популяризувати й закріпити в українській літературній мові нові норми, створені східноукраїнськими письменниками. Це свідчить про те, що він був проти намагань деякої частини інтелігенції створити норми української літературної мови на базі тільки західноукраїнського наріччя.

М. Осадца цілком справедливо не вважав орфографію за частину граматики. Однак у своїй граматиці він і не міг обминути дуже гострих у ті часи правописних питань. В зв'язку з цим у кінці граматики він надрукував додаток — «О правописи». У II половині XIX ст. більшість західноукраїнської інтелігенції була оборонцем етимологічного правопису М. О. Максимовича, дещо зреформованого на «Сборі руських учених» в 1848 р. За цим правописом надрукована і грамматика М. Осадца. Однак у параграфі «О правописи» М. Осадца обстоював не етимологічний правопис М. О. Максимовича, а фонетико-морфологічний, поширений у Східній Україні.

«Грамматика руского языка» М. Осадца витримала три видання (1862 р., 1864 р. і 1876 р.) і вживалась у Західній Україні як підручник для середніх шкіл аж до 1889 р.

Доц. А. А. МОСКАЛЕНКО.

Із виступів представників різних факультетів видно, що багато хто, розуміючи усю важливість свого предмету, недооцінює значення іноземної мови для наших студентів. Проф. Белозьоров вважає, що студент нашого факультету повинен мати «перш за все широкий світогляд», але ж це не повинне досягатися за рахунок недоробок в мові. Прогаляни в роботі над мовою в роки навчання пізніше не заповниши за рахунок самостійної роботи, в той час, як збагачувати і розширяти свій світогляд можна протягом всього життя. Крім того, скорочення обсягу деяких загальноосвітніх дисциплін зовсім не загрожує загальному розвитку, навпаки, звільниться місце і час для тих предметів, які не може охопити програма. Адаже нагородження предметів не розширює інтересів, а примушує все вужче замикатися в колі своїх обов'язків. А якщо в процесі роботи будуть необхідні глибші знання якого-небудь предмета, то їх можна поповнити. Не лише тому повинні ж ми вивчати біологію, що на біофаці працює хто-небудь із наших випускників?

Проф. Елькін вважає, що не можна давати диплом вищої школи людині, яка лише володіє іноземною мовою. А для того, щоб оволодіти мовою по-справжньому, потрібно багато працювати, не обмежуючись заданим, працювати самостійно. Для цього і не залишається часу, тому що іноді доводиться працювати самостійно над іншими предметами.

Що стосується наших викладачів, то той факт, що вони зуміли прищепити нам любов до мови, зовсім не означає, що вони наполегливо переконують студентів, що немовні дисципліни неважливі для них, тому, що дуже добре знають, що успіх в оволодінні мовою немало залежить від загального розвитку, від знання рідної мови, які набуваються під час читання. Матеріал для вивчення мови викладачі підбирають так, щоб якомога більше збагатити наш світогляд.

Г'якщо деякі студенти не цікавляться мистецтвом, то ніяк аж не іноземна мова є причиною цього. Слухати лекції про художників піде швидше той, хто любить і цінить живопис. Щоб любити мистецтво, потрібно його розуміти, а для цього необхідна попередня підготовка. В той же час в деяких школах музику і малювання викладають вчителі фізкультури. Факультету буває іноді не під силу протягом п'яти років ліквідувати недоліки шкільної освіти, та він і не ставить за мету. Можливо, і в університеті в цьому відношенні робиться далеко не все можливе. Адаже створена в минулому році ізостудія припинила існування раниш, ніж удалося дізнатися, що ховається за її назвою. Після кількох занять оголошення з'явилося і на нашому факультеті. Прошло півроку, а про діяльність студії нічого не чути...

Л. ПІГАЛЄВА,
студентка IV курсу
факультету іноземних мов.

ЗА ШИРОКЕ РОЗУМІННЯ ПОСТАНОВИ УРЯДУ!

ПЕДАГОГІЧНА громадськість нашої країни веде важливу розмову про роль нашого викладача в справі виховання підрастаючого покоління. Обговорює це питання і громадськість нашого університету. Викладачі іноземних мов не в праві стояти осторонь від цієї актуальної дискусії, яка розгорнулася на сторінках нашої газети.

Треба детально обговорити учбові плани, методичні питання, а також накреслити шлях по дальшому усуненню недоліків у нашій роботі. Тільки тоді ми успішно сприятимемо виконанню постанови Ради Міністрів СРСР «Про поліпшення вивчення іноземних мов».

Ще 10 років тому не могло бути й мови про ту грандіозну роботу по докорінній перебудові викладання іноземних мов, яка проводиться зараз. Грамматико-перекладний метод, який панував тоді, ніяк не міг сприяти підвищенню рівня знань іноземних мов. Та й мета була інша. Мова як засіб спілкування не могла виконати своєї основної функції через те, що дуже вузьким було коло контактів з іншими країнами. Інша справа — тепер, коли наша країна вийшла на широкий шлях міжнародних, політичних, економічних та культурних зв'язків. Радянські спеціалісти все частіше їдуть працювати за кордон, зокрема в слабо розвинуті країни, яким СРСР подає безкорисливу допомогу. Все більше радянських студентів і викладачів виїжджає за кордон. Ось і зараз декілька наших студентів працюють в Африці.

Тому, нам здається, дуже важливо, щоб викладачі іноземних мов, а також студенти (майбутні викладачі) мали широкий світогляд. Спеціалісту з мови не можна

замикатися лише в своїй спеціальності. Він повинен цікавитися питаннями культури, техніки, біології, фізики, кібернетики. Мені здається, що у нас на факультеті читається дуже мало спецкурсів, і ще менш читається спецкурсів іноземними мовами. Це позбавляє студента можливості познайомитися з окремими проблемами мовознавства, математичної лінгвістики, психології мови та ін.

Непогано було б, щоб студенти старших курсів могли б вести громадську роботу іноземною мовою в інтерклубі, в школах-інтернатах чи в школах з іноземною мовою викладання, що безсумнівно сприяло б росту зацікавленості студентів іноземною мовою. Організацію цієї корисної справи хай візьме на себе комсомольська організація. В цьому питанні слід погодитися з деякими положеннями статті доц. Маркушевського, надрукованої в попередньому номері нашої газети. Більше ініціативи! Очевидно, треба ширше розгорнути лекційну роботу викладачів факультету з загально-освітньої та загально-наукової тематики, як це робиться в університетському Клубі іноземних мов.

Можна перерахувати ще ряд заходів, які сприяли б поліпшенню нашої роботи, але достатньо і цих, а також тих, що висловили інші учасники дискусії. Якщо ми візьмемо їх на озброєння, щоб підвищити знання іноземної мови нашими студентами, це допоможе нам виконати завдання, поставлені перед нами партією та Урядом.

Б. НИЖЕГОРОДОВ,
викл. кафедри ін. мов.

ЦЕ була, як сказав професор Зарубін, «математична гра чистішої води». Брати участь в ній запропонували делегатам Все-союзного з'їзду молодих математиків, і, на превеликий подив усіх, кожний делегат без винятку по-бажав взяти участь у цій грі.

Гра проходила на великій арені стадіону імені Леніна.

— Зважте, це буде продовжуватися години три-чотири. Якщо хтось не витримає — все пропало! — попереджував Іван Клочко, молодий логіст. Саме йому Зарубін доручив вести всю організаційну роботу.

— Запам'ятайте: вашій команді надається номер десять. Кожного учасника ви самі заномеруйте порядковими числами у двійковій системі: перший, десятий, одинадцятий, і т. д., — говорив Іван голові представників від РРФСР.

Так він підходив до всіх делегацій, повідомляючи їм умовний індекс і пояснюючи порядок нумерації учасників. На «організацію гри» була витрачена субота. Збір було призначено на дев'яту ранку в неділю.

Рівно о дев'ятій всі ми зібралися на стадіоні. Там уже знаходився професор Зарубін, його асистент Семен Данилович Рябов та Ваня Клочко.

Зелене поле стадіону було розбите на квадрати і прямокутники. У кожній фігурі стояла невелика дерев'яна тумба, на блакитній поверхні якої крейдою був написаний номер. Всі ми посідали на граву, чекаючи, що буде далі.

Професор Зарубін кудись зник, та швидко ми почули по радіо його голос:

— Група учасників з індексом 1011, займіть прямокутне поле у східному кінці стадіону. Розподіліться шеренгами і станьте один за одним, на віддалі витягнутої руки, в порядку зростання порядкового номера. Сім чоловік у шерензі, глибина строю — шість осіб.

— Група з індексом 111, займіть місце біля південної трибуни...

На протязі п'ятнадцяти хвилин Зарубін детально інструктував всі групи учасників, кому, де та як розташуватися. Як тільки професор називав індекс групи, молодь підхоплювалась і зграйкою бігла до вказаної ділянки стадіону.

— А сидіти можна? — крикнув хтось.

Через кілька хвилин голос Зарубіна повідомив:

— Можна! Головне, — суворо дотримуватись того порядку, на який я вам вказав.

Я належав до так званої спеціальної команди. Мені й моїм товаришам потрібно було розташуватися між двома групами і, як пояснив Клочко, «бути зв'язковими між ними».

Коли шиккування було закінчено і стадіон набрав такого вигляду, начебто півтори тисячі юнаків та дівчат зібралися для виконання гімнастичних вправ, знову почувся голос Зарубіна:

— Тепер слухайте правила гри: починаючи з Північної трибуни, починає, з товариша Сагірова, будуть передаватися числа в двійковій системі обчислювання. Наприклад, «один — нуль — нуль — один». Товариш Сагіров повідомить цю цифру сусіду праворуч, якщо вона починається з цифри «один», і сусіду ліворуч, коли вона починається з цифри «нуль».

Якщо у числі будуть послідовно дві одиниці або два нуля, то він повинен повідомити це число сусідові, який сидить у нього за спиною у наступній шерензі. Кожний, хто отримав від свого сусіда числове позначення, повинен додати до нього свій порядковий номер і в залежності від результату повідомити його сусіду. Крім того, якщо група має індекс...

Правила гри були повторені тричі, і коли на питання: «Зрозуміло?» весь стадіон хором відповів: «Зрозуміло!», Зарубін сказав: — Тоді розпочнемо.

Гра почалася рівно о десятій ранку. Я бачив, як, починаючи з Північної трибуни, голови учасників почали повертатися то праворуч, то ліворуч.

Дивні рухи розповсюджувались по великій площині, як хвилі, переміщуючись від однієї людини до іншої, від однієї групи учасників до другої. Складними зигзагами сигнал повільно наближався до мене, і, нарешті, мій сусід праворуч, уважно вислухавши те, що йому сказали позаду, і, швидко підрахувавши щось, торкнув мене за плече:

— Один — один — один — нуль — один — нуль.

За інструкцією я повинен був відкинути всі цифри, крім перших чотирьох, і передати їх до наступної групи.

— Один — один — один — нуль, — повідомив я дівчину попереду себе. Не пройшло й хвилини, як до мене надійшло ще одне двійкове число, і я знову передав його наперед.

Рухи серед гравців все більше і більше поживлялися. Примірно через годину все поле безперервно колихалося. Повітря наповнилося одноманітними, але різноголосими вигуками: «один — один... нуль — нуль... нуль — один...» А числа все бігли та бігли вздовж шеренг і колон гравців... Тепер вони вже насувалися з різних боків. Початок і кінець цієї дивної гри було загублено. Ніхто нічого не розумів, чекаючи парадоксального закінчення, яке пообіцяв професор Зарубін.

Іван Клочко стояв біля Південної трибуни стадіону. Я бачив, як наріжний гравець ніколи нахилився до нього і він щось записував.

По закінченню двох годин всі неабияк втомилася: хто сів, хто ліг. Серед молоді почали зав'язуватись найрізноманітніші, не маючи жодного стосунку до гри розмови, які переривалися на секунду лише тоді, коли раптом звідкись повідомлялося число, над яким необхідні операції тепер провадилися швидко, механічно, і результати повідомлялися далі.

Наприкінці третьої години через мене пройшло не менше семидесяти чисел.

— Коли ж закінчиться ця арифметика? — з глибоким зітханням вимовила студентка Саратовського університету. Саме вона приймала від мене числово естафету та передавала її то праворуч, то ліворуч.

— Дійсно, не дуже весела гра, — зауважив я.

— Загублена неділя, — пробуркотіла вона.

Було дуже жарко, і вона те й робила, що повертала червоне злечко до Північної трибуни, де

стояв Зарубін. Дивлячись у блокнот, він диктував числа «починаючому», Альберту Сагірову.

Ще година, — сказав я похмуро, поглянувши на годинник, — нуль — нуль — один — нуль!

— Один — нуль — нуль — один, — передала моя напарниця сусіду праворуч. — Знаєте, я не витримаю...

— Покинути гру не можна! Нуль — нуль — один — один!

— Один — один — один — нуль! Та ну їх! Справді, я потихеньку піду. У мене починає в голові паморочитися...

І, не кажучи ні слова, вона підвелася і пішла в напрямку до Західної трибуни, до виходу.

— Один — нуль — один, — почув я позаду.

«Кому ж тепер передавати?» — замислювався я. І так як іншого виходу не було, я повідомив це число хлопцеві, який сидів ліворуч від дівчини, яка втікла. До кінця гри через мене пройшло ще п'ять

А. ДНЕПРОВ.

ГРА

(ОПОВІДАННЯ)

чисел, потім почувся голос Зарубіна.

— Гра закінчена. Можна розходитися...

Ми підвелися на ноги і з подивом стали дивитися на Центральну трибуну. Потім всі загомоніли, замахали руками, висловлюючи словами й жестами щире досаду.

Навіщо все це? Нісенітниця якась! Начебто гра в зіпований телефон! А хто переможець? І взагалі в чому ж сенс гри?

Начебто вгадавши всі ці питання Зарубін веселим голосом повідомив:

— Результати гри будуть оголошені завтра ранком, в актовому залі університету...

Наступного дня ми зібралися в актовому залі університету для обговорення найбільш цікавого питання нашого з'їзду: «Чи мислять математичні машини?» До цього у гуртожитку і багаточисленних аудиторіях учасники з'їзду гаряче обговорювали це питання, проте, однакостійної думки з приводу цього не існувало.

— Це однаково, що спитати, а чи мислиш ти! — гарячився мій сусід, «запеклий кібернетист» Антон Головін. — Як я можу довідатися, мислиш ти чи ні? А хіба ти можеш дізнатися, чи мислю я? Ми тільки завдяки ввічливості прийшли до згоди, що кожний з нас може мислити. А якщо на речі подивитися об'єктивно, то єдиною ознакою, за якою можливо судити про мислительні функції людини, — це як вона вирішує логічні та математичні задачі. Але і машина їх може рішати!

— Машина рішає їх тому, що ти примусив її це робити.

— Дурниця! Машину можна зробити так, що вона зможе рішати задачі за власною ініціативою. Наприклад, вставити в неї годинник і запрограмувати її роботу таким чином, що ранком вона вирішуватиме диференціальні рівняння, вдень писатиме вірші, а ввечері редагуватиме французькі романи!

— Ага! Це якраз і є те, на що я чекав, — сказав Зарубін. — Це вже майже рішення питання, яке стоїть сьогодні на порядку денному. Щоб ви не мучилися у здогадках, я з'ясував вам, в чому був сенс гри. Коротше — ми грали в обчислювально-рахівну машину.

Кожний із учасників виконував роль або чарунки пам'яті, або суматора, або лінії затримки, або звичайного реле...

По мірі того, як говорив професор Зарубін, в залі зростав гомін, балаканина, гамір, тому що всі раптом усвідомили, яку роль вони виконували на стадіоні. Захоплення та збудження досягли такого ступеню, що голосу Зарубіна вже не можна було почути.

— Експеримент показав, що прибічники мислячих машин не праві! — кричав хтось. — Вони осоромлені!

І знову галас, крик, сміх.

— В тім-то й справа, що її потрібно запрограмувати!

А ти? Хіба ти не запрограмуваний? Подумай добре! Хіба ти живеш без програми?

— Я її склав собі сам.

— По-перше, сумніваюсь, а по-друге, велика машина може складати також для себе програму.

— Те-с-с... — шипіли на нас з усіх боків. В залі запанувала тиша. За столом президії з'явився професор Зарубін. Він подивився на присутніх з запальною посмішкою. Поклавши перед собою блокнот, він промовив:

— Товариші, у мене є до вас всього два питання. Відповіді на них будуть мати безпосереднє відношення до заключного етапу нашої роботи.

Ми напружено чекали питань.

— Перше питання. Хто зрозумів, чим ми вчора займалися на стадіоні?

По аудиторії пронісся гомін.

Почулися вигуки: «Перевірка уважності...», «Перевірка надійності двійкового кода...», «Гра у відгадування...».

— Так, ясно. Ви не уявляєте, чим ми вчора займалися. Питання друге. Хто із вас володіє португальською мовою, прошу піднести руку.

Це було вже зовсім несподівано! Ніхто з нас не знав португальської мови. Англійська, німецька, французька — це ще куди не йшло, а португальська!

Гомін довго не вщухав. Зарубін потряс в повітрі блокнотом, і коли аудиторія замовкла, він повільно прочитав: Os maiores resultados sao produzidos por pequenos mas continuos esforcos.

Це португальська фраза. Навряд чи ви зможете здогадатися, що вона означає. А проте саме вчора переклали її російською мовою. Ось наш переклад: «Величайші результати досягаються невеликими, але постійними усидрами». Зверніть увагу. Останнє слово безглузде. Наприкінці гри хтось пішов з поля або порушив правила. Замість цього безглузого сполучення букв мусило бути слово «усиллями».

«Це моя сусідка із Саратов!» — пронеслося у мене в голові.

— Чудеса, та й годі! — крикнув хтось із залу. — Не можна ж виконати того, чого не розумієш!

— Ага! Це якраз і є те, на що я чекав, — сказав Зарубін. — Це вже майже рішення питання, яке стоїть сьогодні на порядку денному. Щоб ви не мучилися у здогадках, я з'ясував вам, в чому був сенс гри. Коротше — ми грали в обчислювально-рахівну машину. Кожний із учасників виконував роль або чарунки пам'яті, або суматора, або лінії затримки, або звичайного реле...

По мірі того, як говорив професор Зарубін, в залі зростав гомін, балаканина, гамір, тому що всі раптом усвідомили, яку роль вони виконували на стадіоні. Захоплення та збудження досягли такого ступеню, що голосу Зарубіна вже не можна було почути.

— Експеримент показав, що прибічники мислячих машин не праві! — кричав хтось. — Вони осоромлені!

І знову галас, крик, сміх.

Зарубін підніс руку і аудиторія замовкла.

— Кібернетисти на чолі з американським математиком Тьюрингом вважають, що єдиний спосіб дізнатися про те, чи може мислити машина, полягає в тому, що потрібно стати самому машиною й усвідомити процес власного мислення. Так, ось, вчора всі ми на чотири години стали машиною. Я обрав схему серійної обчислювально-рахівної машини «Алтай» та із вас, мої молоді друзі, як з окремих компонентів, побудував її на стадіоні. Я склав програму для перекладу португальських текстів, закодував її і вклав до «блоку пам'яті», роль якого виконувала делегація Грузії. Граматичні правила зберігалися в українців, а потрібний для перекладу словник — у делегації Російської Федерації. Наша жива машина блискуче справилася з поставленим завданням. Переклад іноземної фрази російською мовою було виконано без всякої участі вашої свідомості. Ви, звичайно, розумієте, що така жива машина могла б виконати будь-яке математичне або логічне завдання, як і сучасні електронні обчислювально-рахівні машини. Правда, для цього потрібно було б значно більше часу. А тепер давайте подумаємо, як відповісти на одне із самих критичних питань кібернетики: чи може машина мислити?

— Ні! — грохнув увесь зал.

— Я заперечую! — закричав мій «заядлий кібернетист» Антон Головін. — В цій грі в машину ми виконували роль окремих реле, тобто нейронів. Але ніхто ніколи не стверджував, що мислить кожний окремий нейрон головного мозку. Мислення є результат колективної роботи великої кількості нейронів!

— Припустимо, — погодився Зарубін. — В такому разі ми повинні припустити, що під час нашої гри у повітрі або невідомо де ще носилися «машинні понаддумки», невідомі й незбагненні для мислячих деталей машини! Щось на зразок гегелевського всевітнього розуму, так?

Головін осікся і сів на місце.

— Якщо ви, мислячі структурні одиниці певної логічної схеми, не мали жодного уявлення про те, що ви робили, то як можна серйозно говорити про мислення електронно-механічного обладнання, побудованого із деталей, на спроможність до мислення яких не наполягають навіть найпалкіші прибічники електронного мозку? Ви знаєте ці деталі — радіолампи, напівпровідники, магнітні матриці тощо. Мені здається, що наша гра однозначно вирішила питання — чи може машина мислити. Вона переконаливо показала, що навіть найтонша імітація мислення машинами не є самим мисленням — вищою формою руху живої матерії. На цьому роботу з'їзду дозвольте вваражи завершеною.

Ми проводжали професора бурхливими, довго невщухаючими оплесками.

Переклав з російської
М. ПАВЛЮК.

Із збірника оповідань «Мир, в котрому я ісчез», М., 1962.

Редактор М. ПАВЛЮК.